

A LÁTHATATLAN „OSZTJÁKOK”, VAGYIS HANTIK A TOMSZKI MEGYE TERÜLETÉN

Tanulmányomat az embereknek arról a csoportjáról írom, amit a finnugrisztikai és néprajzi szakirodalomban vaszjugáni hantiknak neveznek.¹ Ez a folyóvidék ma a legdélebbi terület, ahol őshonos hanti lakosság él. A Vaszjugán vidéke ma közigazgatásilag a Tomszki megye Kargaszoki járásához tartozik. A folyó mellé a harmincas évektől kezdve folyamatosan történt politikai betelepítés: 1931-től néhány év alatt az addig közel 95%-os többségben élő hantik a betelepített oroszok között kevesebb mint 10%-os kisebbséggé váltak. Ezt a tendenciát csak fokozta, hogy a negyvenes években további politikai üldözötteket telepítettek be, elsősorban a Baltikumból, valamint a hatvanas évek végétől, a kőolajlelőhely-feltárások megkezdése után itt is megindult a gazdasági migráció. A vaszjugáni hantik gyakorlatilag feloldódtak a betelepült orosz, illetőleg nem hanti eredetű lakosságban.²

Tanulmányomban azzal foglalkozom, hogy a fentiek hatására a vaszjugáni hantik hogyan szorulnak ki a lokális és a Tomszki megyei nagy-diskurzusokból, hogy az etnicitás alapú értelmezés helyett milyen más kategóriák alapján értelmezik őket.

BEVEZETŐ DILEMMÁK

Azzal a bizonytalan mondattal kezdtem a tanulmányom, hogy a szakirodalom által vaszjugáni hantiknak nevezett csoportról fogok írni. Bizonytalanságom elsődleges oka az, hogy nem vagyok meggyőződve arról, helyes-e valójában az embereknek ezt a csoportját létező csoportként, közösségként leírni. Ez a dilemma szorosan kapcsolódik az etnicitás irodalmának ahhoz a vitájához, hogy mit is tekinthetünk valójában etnikus csoportnak, illetve nevezhetjük-e az embereknek ezeket a halmazait ténylegesen csoportnak. Az egyik, a finnugrisztikában és a szovjet-orosz néprajzi irodalomban legelterjedtebb nézet szerint az etnikus identitás mély, ősi kötődést jelent a csoporthoz, kultúrához, az etnikus hovatartozás készen kapott dolog, gyakorlatilag az ember születésekor elrendelődik és élethosszig tart.³ Egy másik felfogás szerint az etnicitás a teremtő képzelet eredménye, egy jól behatárolható időpillanatra jellemző társadalmi konstrukció, ami főleg az elit érdekein és a rekonstruált vagy kitalált hagyományon alapul.⁴ Az etnikus kultúrát nem tartják készen kapott, pontosan körülhatárolható kulturális eszköztárnak, hanem azt állítják, hogy az emberek illetve a csoportok között mindig is létező különbségeket az egyén illetve a közösség időnként etnikus jelentéssel ruhazza fel, vagyis Frederik Barth⁵ alapján úgy vélték, az etnicitást tulajdon-

¹ A Vaszjugán folyó az Ob bal oldali mellékfolyója, az Irtis torkolatától megközelítőleg ezer kilométerre délre.

² Jordan (2003. 46) is elismeri, hogy a hantikot az Ob és a Szalim vidéke mellett a Vaszjugán mentén érte a legerősebb orosz hatás.

³ Ld. pl.: Bromlej 1976; Gumilev 1989; Shirokogorov 1923.

⁴ Ld. pl. Anderson 2006.

⁵ Barth 1969.

képpen az emberi csoportok határjelenségei, a folyamatos elhatárolódások, a különbségek létrehozása tartja fenn. Azonossága a két említett nézetnek az, hogy mindkettő csoportként tekint az etnikumokra, amit ezzel szemben talán inkább olyan kategóriának kellene tekinteni, amely elsősorban a kognícióban, „a percepcióban, az interpretációban és a reprezentációban” működik,⁶ ami tehát elsősorban világlátási módot jelent. Az etnikum eszerint tehát nem tényleges, csoportkohézióval rendelkező csoport, hanem olyan performatív kategóriája a társadalom osztályozásának, aminek segítségével értelmezzük a társadalmat és egyben konstituáljuk ezeket a csoportokat, vagyis az etnikus csoport olyan kategória, ami a használat által jön létre. Ennek hatására a társadalomkutatóknak nem a csoportot, hanem a csoportban létezőt kell vizsgálniuk.⁷

Bizonytalanságom másik oka az, hogy komolyan felvetődik a kérdés, működik-e egyáltalán társadalmi csoportot konstituáló kategóriaként a vaszjugáni hanti kategória? Ennek kapcsán joggal vetődik fel az a kérdés is, hogy mennyire és hogyan használják a tomszki megye területén, közelebről a Vaszjugán folyó mellett a hanti kategóriát, feltűnik-e egyáltalán a nyilvános, politikai és kulturális diskurzusokban. A téma bemutatásához elsősorban olyan forrásokat kell használnom, amik „kívülről” közelítik meg a hantikát: azt elemzem, hogy milyen az orosz társadalomnak a hantikról illetve önmagáról alkotott képe, hogy megérthessem a hantik olyan szerepet a nyilvános diskurzusokban.⁸

Bizonytalanságom harmadik oka a címben tudatosan jelzett ellentmondásban kereshető: a Vaszjugán folyó felől nézve egyáltalán nem egyszerű a finnugrisztikai szakirodalom és a „politically correctness” elvárásának megfelelni, és élesen elhatárolni az „osztják” és a „hanti” terminusokat. Közismert tény, hogy a szakirodalom eleinte osztjákként hivatkozott a hantik mellett többek között a környéken élő szölkupokra is, míg a modern orosz nyelvű irodalom már hantinak illetve szölkupnak nevezi őket. A hivatalos, állami adminisztráció kategorizálása elüt ettől: az 1970-es évek közepétől a hivatalos statisztikákban szölkupként tartják számon a vaszjugáni hantik legnagyobb részét, mondván, hogy mivel a Tomszki megye őshonos lakosságának legnagyobb lélekszámú csoportja a szölkup, ezért mindenkit, aki a megye területén lakik, az egyszerűség kedvéért így kell nevezni. Korábban mind a hantikát mind a szölkupokat általában hivatalosan osztjákként tartották számon, ahogyan a területen élő nem hanti nemzetiségűek ma is mindkét etnikumról „osztjákként” beszélnek. Azt is fontos tudni, hogy a vaszjugáni hantik hantiul *kantay jax*-nak nevezik magukat, viszont, ha oroszul beszélnek, sosem használják magukra sem ezt, sem a hanti nevet, hanem egyértelműen osztjákként határozzák meg maguk. Ellentétben a tudományos közvéleménnyel, ők öntudattal használják magukra ezt a nevet, nem tartják dehonesztálónak. Ha oroszul beszélnek, a „hanti” elnevezést kizárólag a Hanti-manyisi Nemzetiségi Területen élőkre használják. Ehhez a helyi névhasználati gyakorlathoz alkalmazkodom akkor, amikor a dolgozatomban az etnikumneveket, ha nem „tudományos” kategóriaként használom, idézőjelbe teszem, és akkor az „osztják” terminus alatt a vaszjugáni hantikát és a szölkupokat is értem, a „hanti”-nak a Hanti-Manyisi

⁶ Brubaker 2005.

⁷ Brubaker 2005 és 2006.

⁸ Hasonló módszerrel elemzi Oroszország kisebbségi-politikáját, az ún. északi kisépek helyzetét az orosz történelemben Slezkina 1994.

Autonóm Terület hantijait, „orosz”-nak pedig a helybéli „nem hantikát” és „nem osztjákat” nevezem.⁹

LÁTHATÓ ÉS LÁTHATATLAN KATEGÓRIÁK

Novúj Vaszjugán település¹⁰ 2003-ban ünnepelte a fennállásának 70. évfordulóját. Az esemény tiszteletére nagyszabású ünnepséget rendeztek. Itt egy kulturális műsorban a falu történetét mutatták be: minden tíz évet egy-egy zenés-szöveges blokk ábrázolt, amiket rövid szöveges bevezetővel vezették fel. Ebben a szövegben, ami önmagában is csak prologusa volt a tényleges műsornak – megemlítésre sem került az a vitathatatlan tény, hogy a terület nem volt lakatlan a kitelepítettek megérkezése előtt sem. A „valódi”, a kitelepítéssel kezdődő történelem előjátékaként csak a Tuh-szigati kultúra bronzkori népét idézték fel, Szibéria Jermák általi (első) meghódításának motívuma mellett, és közben fel sem merült, hogy ebben a régióban korábban hanti települések voltak. Csak a rendkívül távoli múlt volt vállalható a mai közösség hivatalos történelme számára, illetve az oroszok általi – még ha csak esetleges, bizonytalan – felfedezés kerülhetett még be a történeti kánonba. A műsorban Jermákhoz hasonló hódítóként, felfedezőként láttatják a kitelepítetteket, illetve a későbbi olajbányászokat is.

A falu hivatalos történelme tehát úgy fogható fel, mint az ember (elsősorban az orosz ember) megjelenése a lakatlan tajgában, mocsárban, legyen az a megjelenés a rendkívüli távolsága miatt ideológiailag semleges bronzkori kultúra, Jermák (egyáltalán nem ideológiamentes) alakja, vagy a megélt történelem két megtelepedése: a kitelepítés és az olajbányászat megjelenése. Hasonlóan fogalmazza meg a területhez való viszonyát az orosz betelepülők másik markáns csoportja, az olajbányászoké is. Ők is pionírokként értelmezik magukat, akiknek a kultúra nélküli erdőben, rendkívüli körülmények között, hősiesen kell dolgozniuk. Ez az olajbányász-romantika sem vesz tudomást arról, hogy ezeket az erdőket az emberek egy csoportja otthonának tekintette már az ő megjelenésükkor is és tekinti ma is. A hanti emlékezet nem része a hivatalos emlékezetnek, alulmaradt a többségi emlékezettel szemben,¹¹ a hantik nem részei a falu emlékezetközösségének, és ezáltal tulajdonképpen a közösségnek sem.¹²

Ugyanígy nem részei az „osztjások” a hivatalos, megyei emlékezetnek sem. A terület oroszok általi meghódítása előtti történelemnek nem a helyi „öshonos” népek a hordozói, hanem olyan régészeti kultúrák, mint a Tuh-szigati is. A leghíresebb ezek közül az ún. kulaji kultúra,¹³ amiről rendszeresen tartanak előadásokat, rendeznek kiállításokat. Ez a kultúra az ihletője a Tomszk megyei alternatív értelmiségnek is, akik a hivatalos (orosz) kultúraideál helyett máshol, valamilyen ősi kultúrában keresik gyökereiket. A legismertebb művészeti csoportosulás a *Сомона КыКыH*¹⁴

⁹ Vö.: Nagy 2002.

¹⁰ A falu ott fekszik a Vaszjugán folyó mellett, ahol a 19. századi vaszjugáni hanti kultúra egyik központja volt. Novúj Vaszjugánnak ma a település honlapja szerint 2541 lakosa van, amiből ma a hivatalos adatok szerint mindössze 86, vagyis 3,4% tartozik az északi kisépekhez. (Ld. (www.novvas.tomsk.ru, letöltés: 2009. 09.10.)

¹¹ A „versengő emlékezethez” ld. Burke 2001.

¹² A kollektív emlékezet és a közösség identitásának kapcsolatához ld.: Assmann 2004.

¹³ Erről ld. pl.: Chindina 1994.

¹⁴ Róluk ld.: <http://www.kukun.ru> (letöltés: 2009. szeptember 12.)

társaság, a szibériai purizmus markáns képviselői. Művészeti és ideológiai gyökereikről maga az elnevezés is ékesen tanúskodik: „Сомона” – a sámán szó nőneműsített változata (az orosz nyelv logikája alapján), a „Кулай” pedig mozaikszó: „Кулайское Культурное Наследие” (’Kulaji Kulturális Örökség’). A művészeti hitvallásában az „ősihez” és „helyihez” visszatérő művészcsoport ősiként és helyiként csak a régészeti kultúrákat veszi figyelembe, és ugyanúgy nem vesz tudomást az „őshonos” helyi kisebbségekről ahogy a hivatalos novúj vaszjugáni emlékezet sem.

Mint láthattuk, az „osztjásoknak” nincs szerepe a történelmi önértelmezési folyamatban, a hivatalos emlékezet – és az avantgarde művészcsoport – nem a kontinuos múltat jeleníti meg, hanem a diszkontinuitást. Azt a múltat teszik emlékké, ami át nem élhető, aminek biztosan nem voltak részesei, ez az idealizált felmutatás teszi emlékhellyé azokat.¹⁵ Ezzel a múlttal könnyű azonosulni, hiszen nincsen semmilyen közvetlen kapcsolódási pont közöttük és egész biztosan véget is ért, vagyis nem jelent semmifajta kötelezettséget a jelen számára. Ezzel szemben, ha az „osztjásokkal” teli múlt sokkal nehezebben lenne vállalható a számukra, ugyanis nem tekinthető szalonképesnek: ebben az „osztjások” nem a területet humanizáló pionírok, hanem barbár, alacsony presztízsű, megrekedt történelmű, ráadásul mára lumpenizálódott réteget jelentenek, az oroszok pedig a történetbe belehelyezve nehezen tudnák elkerülni a kolonialista múlttal való szembenézést.

Az „osztjásokat” a Tomszki megye hivatalos, nyilvános diskurzusaiban csak egzotikum igen kényes, kétélű fogalma tehetné láthatóvá. Az egzotizmus iránti városi igénynek azonban nem felelnek meg az „osztjások”, hiszen mára kultúrájuk alig különbözik a környékbeli „oroszokétól”. A „szibériaiság”, a „bennszülöttség” prototípusát – ami az országos médiákból is árad – a helybeli többség számára az itt csak elszórtan előforduló evenkik testesítették meg. Az evenkik jóval archaikusabbnak hatottak, mint a többi ezen a területen élő őshonos nép, aminek gyökere az életmódban, pl. a nomád réntartásban fedezhető fel,¹⁶ és nagyon fontos szerepe volt ebben markáns és „különleges” viseletüknek is, amit jóval tovább őriztek, mint a korán „kivetkőző” vaszjugáni hantik.¹⁷

A Tomszki megye nyilvánosságában ennek ellenére szerepelnek egyfajta „hantik”, akik viseletben, bundákban járnak, medveünnepeket ülnek, jelentős érdeképviseletük van. Ezek a hantik azonban semmiképpen nem egyeztethetők össze számukra a vaszjugáni hantikkal, ezért a helyi „osztjásoktól” élesen megkülönböztetik azokat a „hantikát”, akik a Hanti-Manysi Autonóm Területen élnek. A Tomszki megye legészakibb városában, Sztrezsevoiban a helytörténeti múzeumban kiállítása is van a hantiknak – ám a róluk szóló anyagot nem a Vaszjugán mellett, a Tomszki megye területén gyűjtötték össze, hanem a Hanti-Manysi Autonóm Területen, Nyizsnyevartovszk környékén, tehát itt sem a „helyi osztjásokat”, a mellettük/közöttük élő kisépét tartják olyanoknak, amelyik múzeumi megjelenítést érdemel.¹⁸

Láthatatlanok ugyanakkor az „osztjások” a politikai küzdőtéren: a megyei északi kisépeket együttesen képviselő szervezet, a Kolta Kup csak csekély politikai jelentőséggel bír, és problémáikat, követeléseiket csak kulturális téren ismerik el,

¹⁵ Nora 1984-1992., magyarul: Nora 1999.

¹⁶ A réntartás gyakorlatilag ismeretlen volt a Tomszki megye más őshonos kisépei között.

¹⁷ Erről részletesebben: Nagy 2007a.

¹⁸ Муниципальный историко-краеведческий музей г.Стрежевого. www.museum.ru/M613

ennek következtében a velük kapcsolatos politikai döntéseket a megyei önkormányzat kulturális osztálya hozza meg, még akkor is, ha azok gazdasági problémákkal foglalkoznak, mint pl. a kisebbségi szervezetekkel, az *obscsinák*-kal.¹⁹ A vaszjugáni hantiknak ez a politikai láthatatlansága meglepő lehet azok számára, akik tudják, hogy a Hanti-Manysi Autonóm Területen (továbbiakban: HMAO) a regionális politika kifejezetten a hantik és a manysik (ünnepi) kultúráját választotta olyan emblémaként, amit a Moszkva-régió vitában különbözősége igazolásaként felmutathat, pedig a tituláris etnikumok lélekszáma ott is csak 1,5%. Itt a hantik például önálló múzeummal rendelkeznek, folyóiratuk és rádióadásuk van, ami a Tomszki megye felől nézve elérhetetlen sikernek tűnhet. 1992-ben megszületett az az elnöki rendelet is, aminek alapján elismerték az itteni hantik jogát nemzeti területeikhez,²⁰ szemben a vaszjugániakkal, ahol semmilyen formában nem ismerték el ezeket a jogokat, vagyis semmilyen kártérítést nem kaptak a nemzeti területeiken lévő olajkutak után. Kézenfekvő lenne arra gondolni, hogy a HMAO területén élő hantik a nacionalizmus háromszögében a (1) nemzetesítő állam (ez esetben a Tomszki megye), valamint a (2) nemzeti kisebbség (itt a vaszjugáni hantik) mellett a (3) támogató anyaország szerepét tölti be.²¹ Azonban a HMAO területének hanti értelmisége sem vesz tudomást a vaszjugániakról, alkalmanként valamelyes tudományos érdeklődés megfogalmazódik ugyan, azonban ez is marginális,²² hiszen a vaszjugáni hantik ma már kihaltak tekintik.²³

Az „osztjások” láthatatlan etnikumként való létezése²⁴ nagy valószínűséggel szoros kapcsolatban van azzal, hogy a Tomszki megye által kiválasztott, a centrum-periféria vitában emblematikusan használt társadalmi csoport a kitelepítettek csoportja. Ez a megye, a korábbi híres-hírhedt Narimi Kráj mind a cári időkben, mind a harmincas-negyvenes években kitüntetett célpontja volt a politikai kitelepítéseknek.²⁵ Ennek megfelelően a Tomszki megye a kitelepítések mentén építi fel modern önképét, nem engedve helyet az „osztjásoknak”, akik éppen nagyfokú asszimilációjuk miatt nem mutathatók fel olyan markánsan, mint pl. a HMAO területén élő hantik. Így hát Tomszkban a politikai kitelepítéseknek van önálló múzeuma, az „osztjások” pedig csak alkalmi kiállításokon jelennek meg. Ugyanilyen hangsúlyeltolódás figyel-

---

¹⁹ Szűk mozgásterüket igazolja az is, amelyen feltételeket támaszt az önkormányzat az *obscsinák* létrehozásakor: minden *obscsinának*, amelyik a „tradicionális életformának” megfelelő gazdasági tevékenységet kíván folytatni, fel kell mutatnia többek között jelentős járműparkot (kételtű, motoros szán, motorcsónak), sőt mindegyiknek biztosítani kell egy önálló erdési státuszt is. Csak költői kérdésként tehető fel, hogy ezek az elengedhetetlen feltételek mennyiben részei a „tradicionális életformának”? (Az életforma és az etnicitás kapcsolatához ld. még: Xanthaki 2004.)

²⁰ A rendeletről és a HMAO gazdasági, politikai helyzetéről ld.: Novikova 2008.

²¹ A nacionalizmus hármasságáról ld.: Brubaker 1994. és 2006.

²² A tudományos programok szigorúan közigazgatási egységeként szerveződnek, a tudományfinanszírozás alig teszi lehetővé a HMAO területén kívüli kutatásokat.

²³ Vö.: Szalnyikova 1992.

²⁴ Egyedülként a helyi tudományos diskurzust lehet megnevezni, ahol megjelennek a vaszjugáni hantik is.

²⁵ Ld. pl.: Krasilnikov 2003.

hető meg a helyi sajtóorgánumban és – visszatérve a tanulmány nyitóképehez – Novüj Vaszjugán születésnapj ünnepségén²⁶ is.

A vaszjugáni hantik, az „osztjások” sok szempontból önmaguk számára is láthatatlanok. Nincsen olyan érdek vagy motiváció, ami miatt bármi módon kultúrájuk integritásának megtartására törekednének, illetve megpróbálnák azt megmutatni vagy újrateremteni. Nem fűződik érdekük ahhoz, hogy önmagukat önálló csoportként határozzák meg, nem termelődnek az eltűntek helyett új, az elhatárolódást érzékeltető kulturális szimbólumok.

AZ „OSZTJÁK” KATEGÓRIA JELENTÉSEI

Helytelen lenne ugyanakkor azt gondolni, hogy a lokális „orosz” társadalom semmilyen formában nem reflektál a köztük élő, és tőlük mégiscsak különböző „osztjások” létezésére. A legerősebben ennek „faji” megfogalmazásával lehet találkozni: a helyi diskurzusban az „osztjások” fiziognómiájuk alapján jelentenek jól elhatárolható rasszt. Emellett az „osztják” terminus jelent például egyfajta életmódot is, azt a létformát, ami elsősorban a halászaton, vadászaton és más erdőkielési módokon alapul. Még akkor is így van ez, ha vadász-, halászeszközeik és módszereik, „tárgyi” kultúrájuk alig különböztethető meg a helyi „oroszokétól”.²⁷ Az „osztják” mint életmód-kategória olyannyira nem etnikai alapú, hogy Novüj Vaszjugánban időnként olyant is osztjáknak mondanak, aki 19. században a Vaszjugánra költözött telepés leszármazottja, vagy akár olyan Ukrajnában született, jellegzetesen „hohol” nyelvjárást beszélő ukránt is, aki hanti feleségének köszönhetően igen sokat élt az „osztjásokkal”.²⁸

Az „osztják” kategória gyakran mint lumpenizálódott szegénységi kultúra értelmeződik a helyi diskurzusokban. A szegénységi kultúráként való értelmezést elősegíti a falvakban élő, beilleszkedni nem tudó²⁹ „osztjások” mindennapos látványa, amivel szorosan összekapcsolódik az a felfogás is, hogy a településen elkövetett bűncselekmények zöme, a gyilkosságok pedig teljes egészében az „osztjásokhoz” köthetők.³⁰ Erősíti a lumpenizálódás képét az is, hogy a hajdani, mára gyakorlatilag elnéptelenedett hanti települések nagyon sokszor a novüj vaszjugáni lumpenizálódott, marginalizálódott, gyakran a rendőrség által is keresett családok, emberek menedékhelyévé váltak, gyakorlatilag gettósodtak. Az a hanti szállás például, amit Kulemzin a hatvanas években még joggal látott a vaszjugáni hanti kultúra utolsó paradicsomának,³¹ mára zömében a településről kitaszítottak lakhelye lett. Vagy a Novüj Vaszjugánnal szomszédos hajdani hanti központ, Ajpolovo ma már mindössze három hanti lakhelye, a többi lakó kiköltözött, marginalizálódott hajdani novüj vaszjugáni

---

²⁶ Nemcsak a műsor tartalma mondatja ezt velem, hanem az ünnepség díszvendégének személye is: a fiatalkorában ide telepített, észt származású, kiváló tomszki író, Vadim Makseev volt jelen ebben a szerepben.

²⁷ Mindez igaz a Tomszki megye szölkupjaira is, ehhez ld.: Shahovczi 2006.

²⁸ Az életmód alapú etnikum-meghatározáshoz, annak történeti vetületéhez, és az öslakosok közé besorolt orosz nemzetiségűekhez ld.: Znamenski 2007.

²⁹ A Kargaszoki járásban, ahová Novüj Vaszjugán is tartozik, 2001-ben az északi népekhez tartozó 842 főből 775 volt munkanélküli, ami 92%-ot tesz ki. (Shahovcov 2006: 161.)

³⁰ Ennek a vélekedésnek az értelmezéséhez ld.: Nagy 2000.

³¹ Kozernojáról ír így Kulemzin (1993).

lakos. Kapcsolataikat, baráti társaságaikat, életvitelüket átmentették Ajpolovóba is, így ma ez lett a szilaj duhajkodásra vágyó novüj vaszjugániak egyik fő célpontja: egy-egy éjszakára, esetleg csak néhány órára is kiutaznak a 20 km-re levő szállásra, rengeteg alkoholt víve magukkal, amit aztán ott maguk isznak meg, illetve megosztják a saját erejükből alkoholt venni alig tudó ajpolovóiakkal. Az „osztják falvak” mint „bűnöző és alkoholista falvak” kapcsolat egyértelműen erősíti az „osztjákok” mint „bűnözők és alkoholisták” felfogást is. Vagyis a deviancia és a lumpenizálódás olyan markerré válik, aminek segítségével az „osztjákokat” és az „oroszokat” egymástól elválasztani igyekeznek, függetlenül annak „tényleges”, leszármazáson alapuló etnikai tartalmától.

A szegénységi kultúraként való értelmezést erősíti az is, hogy az „osztjákok” bizonyos jogilag garantált kedvezményekkel rendelkeznek: kedvezményesen juthatnak tüzifához, vadászterületeket soron kívüli utalhatnak ki nekik, bizonyos állatfajok kilövésére kedvezményes engedélyt kaphatnak, kedvezményesen juthatnak be a felsőoktatásba.³² Ezeket a kedvezményeket általában meg is kapják, bár gyakran előfordul, hogy az „osztjákok” számára elkülönített pénzek nem hozzájuk jutnak el, hanem a falubeliek számára biztosítanak ebből a keretből – jó esetben – szintén szociális juttatásokat, vagy pl. szolgálati lakáshoz segítik az egyébként nehezen ideköthető fiatal értelmiségieket. Mindenesetre az „osztjákoknak” ezek a kedvezményei közismertek, ezekért az előnyökért az ún. vegyes házasságok gyermekei közül egyre többször vallják magukat „osztjáknak”. A kedvezmények olyan fontos szerepet kaptak a megítélésükben, hogy Kirill Shahovcov felveti annak a lehetőségét, hogy a kedvezményeket etnikus megkülönböztető jegynek tekintsük.³³

Az „osztjákok” életének szegénységi kultúraként, devianciaként való kezelése tulajdonképpen lehetetlenné teszi azt is, hogy a hantik saját sorsukat, problémáikat etnikus diskurzusba helyezték. Ennek is köszönhető az, hogy nincs tényleges municiója a vaszjugáni hanti „nemzetiségi vállalkozóknak”³⁴ – ha egyáltalán vannak ilyenek – a helyi politikai hadszíntéren.

---

³² Vö.: Shahovcov 2006.

³³ Shahovcov 2006.

³⁴ A fogalmat Brubaker nyomán használom. (Brubaker 2006)

- ANDERSON, Benedict,
 2006 *Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről.* L'Harmattan: Atelier, Budapest.
- ASSMANN, Jan.
 2004 *A kulturális emlékezet.* Atlantisz, Budapest.
- BARTH, Frederik szerk.
 1969 *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference.* Universitetsforlaget, Oslo.
- BROMLEJ, J.
 1976 *Etnosz és néprajz.* Gondolat, Budapest.
- BRUBAKER, Rogers
 1994 Nationhood and National Question in the Soviet Union and Post-Soviet Eurasia: An Institutionist Account. *Theory and Society.* 23. 1. 47–78.
 2005 Csoportok nélküli etnicitás, in: KÁNTOR Zoltán–MAJTÉNYI Balázs szerk. *Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről.* Rejtjel, Budapest, 112–126.
 2006 *Nacionalizmus új keretek között.* L'Harmattan: Atelier, Budapest.
- BURKE, Peter
 2001 A történelem mint társadalmi emlékezet. *Regio* 12. 1. 3–21.
- CHINDINA = Чиндина, Л. А.,
 1984 *Древняя история среднего приобья в эпоху железа: кулайская культура.* Изд. Томского Университета, Томскю.
- GUMILEV = Гумилёв Л.Н.
 1989 *Этногенез и Биосфера Земли.* Ленинград.
- JORDAN, Peter
 2003 *Material Culture and Sacred Landscape. The Anthropology of the Siberian Khanty.* Altamira Press, Walnut Creek – Lanham – New York – Oxford.
- KRASIL'NIKOV = Красильников Сергей
 2003 *Серп и Молох. Крестьянская Ссылка в Западной Сибири в 1930-е году.* Росспен, Москва.
- KULEMZIN, Lukina = Кулемзин В.М., Лукина Н.В.
 1977 *Васюганско-ваховские ханты.* Томск.
- KULEMZIN = Кулемзин В.М.
 1993 Сто лет спустя ... Из полевых материалов, in: СОКОКИН Е.В. szerk. *Северная книга.* Томск, 116–127.
- NAGY Zoltán
 2000 “Fél méterrel repülni a föld felett”. A vodka a vaszjugáni hantik kultúrájában. *Tabula* 3. 2. 284–315.
 2002 “Miféle hantik vagyunk mi?” A vaszjugáni hantik és a világ, in: PÓCS Éva szerk. *Közösség és identitás.* Studia Ethnologica Hungarica III. L'Harmattan, PTE Néprajz Tanszék, Budapest, 33–77.
 2004 Родина и родная власть. Один из сегментов всязы хантами и русскими, in: ВОЛДИНА Т.В. ред. *Сохранение традиционной культуры коренных малочисленных народов Севера и проблема устойчивого развития.* Материалы Международной научной конференци. Москва, 546–552.
 2007a On a Shamanic Drum of the Vasiugan River Khanty. *Shaman.* Vol. 15. Nos. 1–2. 27–46.

2007b *Az őseink még hittek az ördögökben. Vallási változások a vaszjugáni hantiknál.* L'Harmattan, Budapest.

NORA, Pierre szerk.

1984–1992 *Les lieux de mémoire I–III.* Paris

1999 Emlékezet és történelem között : A helyek problematikája. Ford. K. Horváth Zsolt ; lektorálta, jegyz. Benda Gyula. *Aetas* 3. 142–157. http://www.aetas.hu/1999_3/99-3-10.htm (letöltés: 2009. szeptember 12.)

NOVIKOVA N.I.

2008 Khanty and Mansi, in: SILLANPÄÄ L. ed. *Awekwning Siberia. From Marginalization to Self-Determination: The Small Indigenous Nations of Northern Russia on the Eve of the Millennium.* Acta Politica No.33. Helsinki, 173–192.

ШАНОВЦОВ=ШАХОВЦОВ К.Г.

2006 Льгота ли быть селбкупом? in: ФУНК Д.–БИЧ Х.–СИЛЛАНПЯЯ Л. ред. *Практика постсоветских адаптаций народов Сибири.* Москва. 157–172.

SHIROKOGOROV=ШИРОКОГОРОВ Ш.,

1923 *Этнос, Исследование основных принципов этнических и этнографических явлении..* Sanghaj.

SLEZKINE, Yurij

1994 *Arctic Mirrors. Russia and the Small Peoples of the North.* Cornell University Press, Ithaca.

SZALNYIKOVA

1992 "Vége lesz az egész hanti népnek" *Valóság* 2. 118–124.

XANTHAKI, Aleksandra

2004 Indigenous Rights in the Russian Federation: The Case of Numerically Small Peoples of the Russian North, Siberia, and Far East. *Human Rights Quarterly* Vol. 26. 74–105.

ZNAMENSKI, Andrei A

2007 The "Ethnic of Empire" on the Siberian Borderland. The Peculiar Case of the "Rock People", 1791–1878, in: BREYFOGLE, Nicholas B.–SCHRADER, Abby M.–SUNDERLAND, Willard szerk. *Peopling the Russian Periphery. Borderland Colonization in Eurasian History.* Routledge, London, 106–127.